



BABASIZ ÇOCUKLAR (KIRGIZİSTAN ÖRNEĞİ) FATHERLESS CHILDREN (KYRGYZSTAN EXAMPLE)

Niyazi USTA*

Öz

Gayri resmi, evlilik dışı doğan çocukların çok cüzi bir kısmı korunmasız cinsel ilişkiler sonucu, bir kısmı da evlenme vaadi veya evlenmeye zorlama nedeniyle meydana gelmekte ise de bunlar çok nadir bir durumdur. Burada ele alınacağı üzere Kırgızistan'da babasız çocukların önemli bir kısmı dini nikâhla veya birlikte yaşayarak ve isteyerek çocuk sahibi olma ile ilgilidir. Resmi nikâhsız evliliklerde doğumdan sonra erkeğin, çocuğun babası olarak ismini vermeyi kabul etmemesi, eşini ve çocuğunu terk etmesi çocuğun "babasız" (Rusça; bes ottsa) diye ifade edilen pozisyona düşmesine neden olmaktadır. Anlaşmalı geçici evlilik ile çocuk sahibi olan kadınlar. Kim bu kadınlar? Hangi sosyo-kültürel menşeh sahip? Çalışma bu durumu Kırgızistan/Bişkek örneğinde betimlemeye yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Anlaşmalı Evlilik, Nikâhsız Kadın, Babasız Çocuk, Sosyal Yetim, İnfomal Aile.

Abstract

Although a very miniscule proportion of the children born out of unofficial, wedlock come into being as a result of unprotected sexual intercourse and some of them do so because of marriage promise or marriage under compulsion, these are very rare cases. As will be discussed here, in Kyrgyzstan, a significant proportion of the fatherless children relate to religious marriage or having children in cohabitation and willingness. In common-law marriages, the fact that the man does not accept giving his name as the father of the child, after the birth, leaving his wife and child causes the child to fall into the position of "fatherless" (Russian, bes ottsa). Women who have a child with a temporary marriage of convenience. Who are these women, which socio-cultural origins do they have? The study aims to describe this situation in the Kyrgyzstan / Bishkek example.

Keywords: Marriage of Convenience, Unmarried Woman, Fatherless Child, Social Orphan, Informal Family.

1. Giriş

Aile kavramını anlamak için önce evlilik kavramına gitmemiz gerekir. Evlilik nedir sorusuna verilen cevaplar çeşitlilik arz etmekle birlikte netice itibarıyla bir kadın ve erkeğin aralarındaki cinsel ilişki ve çocuk yapma, yetiştirme hakkını bir norm, hukuki düzenleme çerçevesinde özelleştirmeleri ve toplumca onaylanmasıdır. Bu sözleşme aileyi sosyal bir kurum olarak ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla evlilik dışı çocuk yapmak hem norm hem de toplumsal değerler açısından problemlidir. Bu sonuç babasız çocuklar, sosyal öksüzler, tek ebeveynli aile çocukları gibi ifadelerle tanımlanan çocukları konu edinişi itibarıyla aileye çocukların bakımı, yetiştirilmesi, eğitilmesi ve onların duygusal, psikolojik ve ekonomik sosyalleşmeleri işlevi perspektifinden bakmamızı öncelenmiştir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM) Yayınları, 2011: 18). Ne var ki sosyal, psikolojik ve ekonomik etmenler başta olmak üzere pek çok nedene bağlı olarak farklı aile biçimleri ortaya çıkmaktadır. Günümüzde giderek yaygınlaşan tek ebeveynli aile modeli- anne ve çocuğu ya da çocukları, baba ve çocuğu ya da çocukları biçiminde gözlemlenmektedir. Bazen büyükanne ve çocuk veya büyükbaba ve çocuk aile biçimleri de tek ebeveynli aile modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Boşanma, aileyi terk ya da ölüm gibi nedenlerle ortaya çıkan tek ebeveynli aile formu her halükarda sosyolojik sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Kırgızistan / Bişkek örneğinde anne ve çocuk/çocuklar şeklindeki tek ebeveynli aile en yaygın olan biçimdir ki bizim çalışmamızın hedef kitlesini oluşturmaktadır. Kişi başına düşen gayri safi milli gelirin (1.077,04 dolar) çok düşük olduğu Kırgızistan'da tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkması; kadınların zorluklarla baş etme, ekonomik bağımsızlıklarına dayalı bir strateji geliştirmelerinden ziyade erkeğin aileyi terk etmesi biçiminde cereyan etmektedir.

Dini nikâhla evlenip babanın aileyi terk ederek oluşan çekirdek ailenin tek ebeveynli aileye dönüşmesi en çok alt gelir gruplarında görülmektedir. Herhangi bir nedenle zamanında evlenememiş kadınlar yaşlandığında yalnız kalmamak için çocuk sahibi olmayı arzu ettikleri gözlemlenir. Bunun için bir çeşit anlaşmalı birliktelikler/evlilikler yapmaktadırlar. Evliliğin sürekliliği kadın tarafından istense de bunun mümkün olmadığı durumlarda en azından bir çocuk sahibi olana dek eş olmayı kabul eden bir erkek ile dini nikâhla evlenmektedirler. Erkeğin terk etmesi suretiyle ayrılma-boşanma veya babanın dini nikâhlı evliliğinden doğmuş bu çocuğa toplumsal baskı veya ekonomik nedenlerden dolayı soyadını vermekten imtina edişi, kimlik belgesindeki baba adı yerinin boş bırakılması ve ya annenin soyadının yazılması çocuğun babasız görülmesine sebep olmaktadır. Kırgızistan medeni hukuku hali hazırda bu durumu çocuk lehine düzenlemiş değildir. Bu durumun çeşitli biçimlerde özellikle çocuk üzerinde psiko-sosyal yansımaları söz konusudur.

*Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Kurupelit Kampüsü, Atakum/Samsun/Türkiye.



2. Yöntem

Bu konu evli olmayan akademisyen bir kadının evlenmediği ama çocuk sahibi olma isteği ile ilgili hikâyesini anlatışı sonucunda araştırılmasına karara verilmiştir. Denekler bir yardım kuruluşunda part-time çalışan bir lisans öğrencisinin vasıtasıyla belirlenmiştir. Çalışma mülakat tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Mülakat anneler ile yapılmıştır. Deneklerimizin çocukları ile araştırmaya yönelik görüşme yapılmamıştır. Zira yaşları 3 ila 10 arasında değişen çocuklarla görüşme yapmak etik sınırlar dışında mütalaa edilmiştir. Çocuklarla ilgili veriler annelerinin aktarımına dayandırılmıştır. Mülakatta sorulacak sorular önceden yapılandırılmış olarak hazırlanmıştır. Bulgular anlama tekniği ile yani eylemin durumun içeriği eylemin sahibi aktörün ifadelerine dayandırılarak anlaşılmaya çalışılmıştır.

3. Babasız çocuk

Çalışmanın başlığını oluşturan babasız çocuk ifadesi “gayr-ı meşru doğmuş çocuk”, İngilizcedeki “bastard child” kavramından tamamen farklıdır. Aşağıda açıklanacağı üzere babası kim olduğu belli olmasına rağmen resmi nikâhli olmayan çitlerden/informal aileden babanın ya doğumdan önce aileyi terk etmesi ya da çeşitli nedenlerle babalığı kabul etmemesi nedeniyle nüfusa kayıta baba ismi yerinin boş kalmasıdır.

Bütün toplumlarda aile önemli bir kurumdur. Aile belli bir değerler kümesini ve fonksiyonları içerir. Bazı sosyolojik süreçler, etkenler aile kurumunun değer ve işlevlerini yıpratıcı bir sürece sürükleyebilmektedir. Bu toplumsal etkenlerden biri göç olgusudur. Bizim deneklerimizin tamamının başka kentlerden ve kırsaldan Bişkek’e göç etmiş olmaları göçü aile üzerindeki etkiler bakımından önemli bir değişken olarak karşımıza çıkarmaktadır. Kırsaldan şehre ya da küçük beldelerden, kasabalardan büyükşehirlere göç: genç bireylerin göreceli olarak sosyal kontrol çevrelerinin zayıflaması bireysel özgürlüklerinin artışı ile kendi kararlarını kendilerinin vermelerini ve karar vermede hızlı hareket etmelerini sağlamıştır. Göç ve göçe bağlı ve başka pek çok neden aile kurumundaki geleneksel düzenliliği etkilemektedir. Ancak sosyal kontrol gevşemesine dayalı bu bireysel özgürlük toplumsal bir sorun olarak yansımaktadır. Bilindiği üzere eğer birinci derecedeki sosyal etki/kontrol kaynağı fiziki olarak kişiden uzak ise bireyin davranışsal özgürlüklerini artırmaktadır.

Pek tabii olarak ilk akla gelen, evli olmayıp ve çocuk sahibi olmak istemediği halde korunmasız ilişki sonucu çocuk sahibi olan genç kadınlardır. Korunmasız ilişkiden meydana gelen hamileliklerin sonlandırılması maddi ve tıbbi imkânsızlıklar yanında önemli bir ahlaki problem olarak gözlemlenmektedir. Bu şekilde çocuk sahibi olmak dünyanın pek çok yerinde söz konusu olabilir. Kırgızistan’da bu şekilde çocuk sahibi olan kadın sayısı yok denecek kadar azdır. Sovyetler birliği zamanında havacılık yüksekokulu (Aviyasiyonnoye Uçilişe) gibi bazı eğitim kurumlarına başka bazı sosyalist ülkelerden eğitim amacıyla gelenler ve Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Türkiye de dâhil çeşitli ülkelerden gelen erkeklerle birlikteliklerden çocuk sahibi olmuş kadınlar vardır ancak bunların sayısı çok azdır. Bu ilişkilerin arkasındaki asıl sebebin ekonomi ve genç kadınların bu yolla yurtdışına gidebilme imkânı hedeflemek olduğu anlaşılmaktadır. Bazı genç kadınların kendilerine göre ekonomik durumu oldukça iyi olan erkeklerle birlikteliklerinde erkeği evliliğe zorlamak için isteyerek hamile kaldıkları ifade edilmektedir. Deneklerimizden G.O. ‘arkadaşım var çok güzel bir kız. Zengin bir ailenin çocuğu ile birlikte idi isteyerek hamile kaldı ki bu zengin erkek arkadaşı onunla evlensin diye ancak o bir miktar para verip onu terk etti. Arkadaşım kendisini kabul edecek ve resmen evlenecek birini arıyor. Türkiye’de dul evlenmek isteyen biri bulunabilirimi?’ sorusu bu tür terk edilmiş kadınların ve çocukların varlığına işaret etmektedir. Çoğunluğu ise resmi nikâh yaptırmadan dini nikâh ile evlenip informal aile kuran ve evliliklerinin ilk yıllarında kocaları tarafından terk edilmeleri sonucu bir ya da iki çocuğuyla yalnız kalmış kadınlar oluşturmaktadır. Genç erkek ve kadınların ailelerinin onlara evliliklerinin başlangıcında verdikleri ekonomik destek kesildiğinde ve düzenli gelir getirecek bir iş temin edilemediğinde kurulan bu yeni aile parçalanmaya yüz tutmaktadır. Özellikle çocuk dünyaya getirme geçimi biraz daha zora sokmaktadır. Birde geçici, bir nevi “anlaşmalı evlilikler”, beraberlikler sonucu çocuk sahibi olan kadınlar ve onların çocukları Kırgızistan’da bir gerçekliktir. Dünyanın çoğu yerinde olduğu gibi Kırgızistan’da da kadın ve erkeklerin pek çoğu kendi dölünden çocuk sahibi olmak istemektedirler. Bunun için en bilinen ve toplumsal kabul edilirliliği olan yol evlenmektir. Ancak her hangi bir neden ile uygun zamanda evlenememiş kadınlar bu isteklerini yerine getirmek için çeşitli yollara başvurumaktadırlar. Gelişmiş toplumlarda evlilik haricinde çocuk sahibi olmanın usulleri Kırgız toplumundaki bir kadının imkânları dâhilinde değildir. Örneğin sperm satın alarak çocuk sahibi olmak mümkün değildir. Bu maddi imkânsızlığın ötesinde toplum tarafından kabul edilebilirliği bakımından gayri meşru çocuk(aram siydik)sahibi olmaktan daha düşük olmayan bir kınamaya maruz kalmak demektir. Kimsesiz çocuklardan evlat edinmek bir usul olmakla birlikte bu tercih sebebi değildir. Zira böyle bir çocuğun büyüdüğünde evlat edinen ebeveyni terk etme ihtimali göze alınmamaktadır. Oysa çocuk sahibi olmayı



güdüleyen temel istek, duygusal bağ kurulacak şekilde ve yaşlanıldığında kendisine yardım edecek kendi çocuğuna sahip olma isteğidir. Gençlik döneminde evlenmemiş ya da evlenememiş bir kadının çocuk sahibi olmasının bir yolu bir erkekle çocuk sahibi olmak için dini nikâhlı veya nikâhsız çocuk sahibi olmaya yönelik birlikteliği veya evlenmesidir. Bu evlilik karşılıklı sözlü bir anlaşma ile gerçekleşmektedir. Bunu kabul eden erkekler genellikle evli ve çocuğu olan erkeklerdir. Bekâr erkekler ile böyle bir anlaşma yapmak pek söz konusu değildir. Zira kadınların kendi yaşlarında hiç evlenmemiş ve bu tür bir evlilik anlaşmasını kabul edecek erkek bulmaları zordur. Bazen bu evlilik kadın ve erkeğin gizli olarak anlaşıp dini nikâhla evlenmeleri bazen erkeğin mevcut eşi ve hatta çocuklarının da bilgisi dâhilinde gerçekleşmektedir. Böyle bir evlilik başlangıcında erkeğin, kadının maddi imkânlarının yeterli olduğunu bilmesi bu anlaşmalı evlilikten doğacak çocuğa karşı maddi açıdan bir yükümlülük taşımayacağını, bakmak zorunda olmayacağını bilmesi anlaşmayı kolaylaştırmaktadır. Üstelik ikinci bir evlilik yapmanın erkekçe bir avantajının, polijinik cazibesi söz konusudur. Ne var ki başlangıçtaki şartlar değişebilmektedir. Gizlilik çerçevesinde evlenen erkek daha çocuk doğmadan ya da doğduktan sonra gizliliğin ortaya çıkması sonucu kadını terk etmek ve soyadını vermekten kaçınması nedeniyle çocuk babasız kalmaktadır. İkinci bir durum kadının maddi durumunun bozulması ' anlaşmalı' babanın kadını ve doğacak ya da doğan çocuğu terk etmesi nedeniyle çocuğun babasız kalmasıdır. Bu ikinci durum çoğu kez erkeğin ilk eşinin ve yetişkin çocuklarının baskısı sebebiyle olmaktadır. Başka kültürlerde de benzeri durum görülebilir ama Kırgızistan'da erkekler/babalar çocuklarına bakmak, mesuliyet hissetmek bakımından kendilerini anneye göre oldukça azade hissetmektedirler. Düğün masrafından kaçınıp dini nikâh ile evlenmiş bir denek M.A. ilk çocuklarının serapralpalsi olduğu ikinci çocuğunun mikro penis olduğu anlaşılınca eşinin kendisini terk ettiğini ve 'terk etmekle kalmayıp çocukların sakat doğmalarının sebebinin suçlusunun da ben olduğumu söyledi.' şeklindeki ifadesi babanın anneye göre daha sorumsuz olduğunu göstermektedir. Ancak deneklerden N. Ç; 'kızımı kocası terk etti. İş amacıyla Rusya'ya giden kızım ise geri dönmedi parada göndermiyor torunum beni annesi sanıyor.' ifadesi sorumsuzluğun cinsiyetle doğrudan ilişkili olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte Kırgız kadınlarının ekseriyeti Kırgız toplumundaki erkeklerin/babaların kadınlara/annelere ve kıyasladıkları toplumların erkeklerine göre daha sorumsuz olduğunda hem fikirdirler.

Kırgızistan İstatistik Kurumunun verilerine göre nikâhsız çocuk dünyaya getiren kadınların sayısında son yıllarda artış yaşandığı gözlenmektedir. 2007 yılında bunların sayısı 39 272 iken 2012 yılına gelindiğinde bu sayısının 43 485'e ulaştığı tespit edilmiştir. Bunların büyük çoğunluğunu Oş, Celal Abad, Çüy vilayeti teşkil eder. 2012 yılı verileri 24 binden fazla resmi nikâhı olmayan anne babanın ortak dilekçesine, 19 bini ise yalnızca çocukların annesinin yazmış olduğu dilekçe esas alınarak belirlenmiştir (Cumayev, 2014: 23).

UNICEF çalışmasına göre Kırgızistan'da her beş çocuktan bir tanesi ailelerinden ayrı yaşamakta. UNICEF buna sebep olan faktörleri ebeveynlerin ölümü, ebeveynlerin ayrılması, göç ya da informal aileler olarak sıralıyor. (UNICEF, 2015: 32) Eğitim ve Bilim Bakanlığı'nın sunduğu istatistiklere göre yetimhanelerde kalan çocukların da sadece yüzde 12'si biyolojik yetimler, geri kalan yüzde 88'in ise en azından bir ebeveyni hayatta olan çocuklar (UNICEF, 2009: 43). Ebeveynlerden biri ya da ikisi hayatta olmasına rağmen devlet bakımına bırakılmış bu çocuklara sosyal yetim deniyor. Yetim ifadesi Türkçede babası ölmüş çocuklar için kullanılır. Çalışmamızda babasız çocuklar konu edinildiğinden sosyal yetim ifadesini benimsedik. Sosyal yetim (social orphanhood) kavramı Sovyetler Birliği sonrası eski Sovyetler birliği içerisinde yer almış ülkelerde yapılan çalışmalarda kullanılmış bir kavram olarak karşımıza çıkmakta olduğu düşünülebilir (Kudasova, 2013). Bu manada II Dünya savaşı sonrası Sovyetler Birliğinde çok sayıda çocuğun babalarını kaybetmiş olması yani savaş ekonomi vb. bir toplumsal nedene bağlı yetim kalışları, araştırmacıların sosyal yetim ifadesini kullanmalarını isabetli kılmıştır denilebilir. Sovyetler birliği sonrasında ise pek çok ebeveynin çocuğa bakamamalarının ya da bakmak istememelerinin sebebi; ekonomik yetersizlikler, hastalık, hapse girme, ebeveynlik görevlerinin reddi, ya da çocuğa zarar verme gibi sebepler olabiliyor (UNICEF Innocenti Research Centre, 2006: 2).

Anlaşmalı evlik ya da birliktelik diye nitelediğimiz evlilik yapan kadınlar sadece bireysellik kültürü ve sosyo ekonomik durumu itibarıyla orta tabaka mensupları kadınlar değiller. Alt tabakadan kadınlardan da anlaşmalı evlilikler yapanlar olabilmektedir. Yapılan anlaşmalı evliliklerde evlenilecek erkeğin durumunu kadının sosyo-ekonomik durumu belirlemektedir. Kadının ekonomik durumu iyi değilse sıradan bir erkekle dini nikâh ile anlaşmalı evlilik yapmakta. Kadının sosyo-ekonomik durumu alt tabakadan yukarıda ise 'anlaşmacı' erkeğin durumu da yukarıda olmaktadır. Yarı yapılandırılmış sorular çerçevesinde yaptığımız mülakatlardan birinde böyle bir çocuğa sahip bir denek kendisinin seçtiği erkeği bir kaç kriterden geçirdiğini ifade etmişti. Temel aldığı ölçütlerden bir kaçının; erkeğin fiziki görünümü, sosyo-kültürel ve zekâ düzeyi



olduğunu ifade etmiştir. 'Doğuracağım çocuğun babadan alacağı genetiği de hesaba katmıştım. Üstelik bu niyetle ilişki kurduğum erkek hekimdi maddi sıkıntı da olmayacaktı.' Bu evlilik biçiminde her şeyden önce yaşlandıklarında kendilerine bakacak birinin olması isteği büyük bir itici güç olduğu deneklerin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Aslında her kadın imkân ölçüsünde bazı ölçütleri hesaba katmaktadır. Nispeten iyi şartlar çerçevesinde doğan babasız çocuklar için hayat daha yaşanabilir olmaktadır. Hâlihazırda bir üniversitenin kütüphanesinde 7bin som (Mart 2015 itibariyle 120 dolar) maaş ile memur olarak çalışan ve belli bir yaştan sonra çocuk sahibi olmaya karar vermiş ve bir kız çocuğu olmuş deneğimiz G.O. doğum sonrası bir hastalık geçirince ve maddi durumunun kötüye gitmesiyle birlikte anlaşmacı koca kendisini terk etmiş. Deneğimiz tüm zor şartlara göğüs gerip kızının imkân ölçüsünde iyi yetişmesine çalışmakta olduğunu söylemekte. 'Kızımın gelecekteki durumunun iyi olması dolaylı yünden gelecekte benim durumumun da iyi olması demektir.'

Korunmasız ilişkilerden, evlenme vaadi ile girilen ilişkiden aile kurmaya evlenmeye zorlama niyetiyle doğurulan çocuklar ve nihayet başlangıçta anlaşılabilir sonradan bozulan evliliklerden doğan çocuklar ve onların anneleri dramatik bir yaşamın aktörlerini oluşturmaktadır. Bu çocukların önemli bir kısmı normal sosyalleşmenin dışında bir sosyalleşme ve psikoloji ile büyümektedirler. Kendilerinin bireysel sorunu gibi görülen durumları nihayetinde toplumun sorunu olarak şekillenmektedir. Normal meşru sosyalleşmenin birey üzerindeki toplumsal kontrol mekanizması babasız çocuklarda etkisini önemli ölçüde kaybetmektedir. Kırgızistan'da modernleşmeyle paralel gelişen bireyselleşmenin kazandırdığı özgürlükler yanında kendisini toplumdan alacaklı varsaymanın verdiği özgürlük ve nefret duygusu topluma bir maliyet olarak geri dönmektedir. Zira bu çocukların hayata tutunabilmek için yapabilecekleri sınırlı imkânlarını, istismar gruplarının mafyatik yapıların beşeri sermayesini oluşturmaktadır.

Sovyetler Birliğinin dağılması sonucu bağımsızlığına kavuşan Kırgızistan'da ekonomik sıkıntılar, işsizlik düğünlerdeki yüksek maliyetler düğün yapmayı azaltmıştır. Oysa Sovyetler birliği zamanında 'nerden buldun' sorusuna muhatap olmamak için maliyetli düğünler yapılmıyordu. Bugün kırsaldaki başlık parası (kalın) çeyiz ve düğünlerde yapılan masraflar yekûn teşkil etmekte, getirilen cezaya rağmen kız kaçırma yoluyla evlenme ve birlikte yaşamalara neden olmaktadır. Bir başka ifade ile evlenecek erkeklerin sorumluluktan, evlilik yükünden sakınmaları onların evleneceği kadın eş adaylarının da evlenememeleri demektir. Babasız büyümüş kız ya da erkeğin evlenme istediklerinde evlenecekleri eş adayının ailelerinin bu evliliği onaylamaması ve maddi yetersizlikler 'evde kalmışlık' oranını artırmaktadır. Hem erkek hem kadın nüfusun 'evde kalmışlık' oranlarının artışından kadınlar erkeklere oranla daha olumsuz etkilenmektedirler.

Yaşlı kuşağın ifadesine göre babasız çocukların çoğalması ikinci dünya savaşı sonrasına tekabül etmektedir. Rusların Almanya'ya karşı yürüttüğü savaşta önemli miktarda Kırgız erkeği hayatını kaybetmiştir. Yani erkek nüfusun azlığı babasız çocukların dünyaya gelmesinin başlangıcı olarak değerlendirmektedir. Toplumsal normlar nedeniyle babasız çocukların evlilik çağına geldiklerinde bir kısmının normal evlilik yapamamaları evlilik dışı ilişkilerden çocuk sahibi olmanın kısmen de olsa devam etmesinin nedeni olarak gözlemlenmekte olduğu ifade edilmektedir. Tabiri caiz ise bir çeşit toplumsal cezalandırmanın cezasını yine toplum ödemektedir.

Babasız çocukların büyüdüklerinde babalarının kim olduğunu öğrenmeye çalışması sosyo-psikolojik problemlerin başlangıcıdır. Ancak bu çocukların yalnız kendilerinin babasının değil başka çocukların da babalarının terk etmesi nedeniyle babasız olduğunu bilmeleri göreceli olarak daha az olumsuz etkilenmeleri yönünde katkı verdiğini göstermektedir. Kırgızistan'da ter etme, boşanma nedeniyle hatırı sayılır sayıda babasız çocuğun olması, yönetimin ilgili yasal düzenlemeleri yapmaktaki yavaşlığına etki ettiği öngörülebilir.

Çocuklarının babaları tarafından terk edilen kadınların problemlerinin başında maddi imkânsızlıklar gelmektedir. Sosyo-ekonomik ve kültürel statüleri itibariyle bu kadınlar kendilerini terk eden çocuklarının babasını mahkeme kararı ile kimlik belgesine çocukların babası olarak yazdıramamaktadırlar. Yazdırmayı başaramamalarının ardında yine ekonomi vardır. Zira baba ismi olarak kocasının ya da çocuğunun babasının isminin yazılmaması ile devletin babasız çocuklar için anneye ödediği aylık bin som (20 dolar)ödemektedir. Kadınlar çocuklarının babasının rüşvet vererek mahkeme tespitinden kaçtığını ve işsiz olduklarına dair bir belge aldıklarını ifade etmektedirler. Düşük sosyo-ekonomik statüleri haklarını aramalarında engel olmaktadır. İç içe geçmiş bu problem yumağını aşağıdaki gibi bir tasnife tutabiliriz.

4. Çocuklar Açısından Sorunlar

Babasız çocuklar akranları tarafından hor görülmeyle en yüksek düzeyde yaşamaktadırlar. Akranlarının bu tepkileri akranlarının anne babalarının yönlendirmesiyle başlamaktadır. Ebeveynin kendi çocuklarına



babasız çocuklardan uzak durmalarını tembihleri, sosyal öğrenme neticesinde çocuklar arasında mesafeler oluşturmaktadır. Babasız çocukların kötü olduğu yargısı diğer çocuklarda kalıplaşmaktadır.

Diğer çocuklar gibi bir babaya sevgi ve şefkate koruyucu birine olan ihtiyaçlarını anneleri tek baslarına karşılayamamaktadır. Annelerin ifadelerine göre okulda kız çocukları erkek çocuklara göre daha çok etkileniyor ve mahzunlaşıyorlar. Erkek çocuklar ise babalarını kız çocuklara göre daha sık aralıkta soruyor. Ergenlik yaşlarında bir şekliyle babalarını araştırıp bulmaktadırlar. K.G' *İntikam duygusuyla aradığı babasını bulan oğlum babasını bulduğunda niyet ettiği intikamdan vazgeçip geçte olsa bulunduğu babasına elden geldiğince yardımcı olmaktadır. Babası alkolik olmuş ve yardıma muhtaç*'.

Anlaşmalı evlilik sonucu doğan bir kız çocuğunun babasının çoğu zaman evlerinde yatmayışına anlam veremeyip bir gün babası eve geldiğinde kapıyı anahtarla kilitleyip kendisini de banyoya kapattığını anlatan anne, kızına *'babasının hekim oluşu ve onun hastanede sürekli bulunmak yatmak zorunda olduğunu söyleyerek problemi şimdilik çözdüğünü'* ifade etmişti.

5. Kadınlar/Anneler Açısından Sorunlar

Her türlü maddi ve manevi zorluğa göğüs gerip yaşamaya çalışan bu kadınlar /anneler kendileri için en zor durumun; çocuğunun -'babasının kim ve nerede'- olduğuna dair sorusuna cevap verememek olduğunu belirtmektedirler. Bir kısmı babalarının öldüğünü söyleyerek bu sorunun bunaltıcılığından kaçmaktadırlar. Ancak çocuk büyüdüğünde bir şekliyle özellikle okula gittiğinde annesinin gerçeği söylemediğini öğrenmesiyle daha derin problemler yaşadıklarını ifade etmektedirler. Okula başladıklarında kimliklerindeki baba kısmında bir çizgi olması durumu ya da annesinin kıskıncı soyadının yazıyor olması gerçeği öğrenmelerine neden olmaktadır. Bazı anneler sırf bu tür soru ile karşılaşmalarını için çocuklarının daha az dışarı çıkmalarına izin verdiklerini söylediler.

Toplumun kınaması onlar için ikincil derecede zor durumdur. Bir anne *'toplumun kınaması umurumda bile değil'* ifadesiyle birinci derecede probleminin; çocuğuna bakabilmek ve hayata tutunabilmek olduğunu ifade etmiştir. Bir başka anne maddi sıkıntılarını aşabilmenin bir yolu olarak yeniden evlenmeyi düşündüğünü ancak çocuklu bir kadınla evlenecek bir erkek bulmanın hemen hemen imkânsız olduğunu ifade etmiştir. Oysa bir başka denek ilk evliliğinden iki çocuğu olduğunu eşinin kendilerini terk ettiğini, maddi sıkıntılarını hafifletebilmek için ve çocuklarının babası rolü için ikinci kez evlendiğini iki çocuk daha dünyaya getirdiğini ve maalesef bu ikinci eşinde bırakıp gittiğini ifade etmişti. Bir diğer kadın çocuğunun babasız olarak kimliklenmemesi için ve yeniden evlenebilmek için çocuğunu nüfusa kardeşi olarak kaydettirmiş. İşsizliğin yüksek oranda olduğu Kırgızistan'da (%20) tek ebeveyn olarak annenin iş bulma imkânı çok düşük orandadır. Çocuğuna bakabilme yükümlülüğü kadının bulunduğu işe düzenli gitmesini de engellemektedir. Çalışabilecek durumda olanlar temizlik ve yarı zamanlı işleri tercih etmek durumundadır.

Bütün anneler geleneksel Kırgız toplumsal anlayışının da verdiği meyille babanın otorite, disipline etmesinin, terbiye etmesinin katkısının yokluğundan şikâyetçidirler. *'Atası olmayan çocuğun kötü işe bulaşması daha mümkün'* diyen annelerin ifadelerine göre babasız çocuklar, durumlarını kabullenemeyen ve suç şebekelerinin tuzağına kolayca düşebilen çocuklardır. Deneklerimizden iki çocuk sahibi olan bir anne, bir çocuğu ile yalnız kalmışken ikinci bir çocuk sahibi oluşunu; *'dini nikâhlı kocam tekrar birlikte yaşayalım dedi kabul ettim. Hem çocuğum babasıyla birlikte olacaktı babasının terbiyesini de alacaktı hem benim içinde iyi olacaktı. Kabul ettim çevremdekiler dikkat et hamile kalma iki çocuk daha zor olur dediler ama ben eşime inandım, güvendim başarabilirim dedim ve ikinci kez hamile kaldım. Maalesef o tekrar terk etti.*'Eskiden kendi durumlarında olan kadınlar üzerinde toplumsal kınamanın çok şiddetli olduğunu, şimdi eskiye oranla daha az hissedildiğini ifade etmektedirler. En büyük baskıyı korunmasız ilişkiden çocuk sahibi olan kadınlar yaşamaktadır. Bir yabancı kuruluşun sığınma evinde çocuklarıyla birlikte yaşayan 26 kadın yardım kuruluşun kendilerine sağladığı imkânlar ile hayatlarını sürdürmektedirler. Bir kadın bu sığınma evinde birlikte yaşadıkları bir kadınla sözlü tartışmaya girdiğinde diğer kadının kendisini gayri meşru çocuk doğurduğunu ifade eden kelimelerle aşağıladığını ifade etmişti. *'Ben çocuğumun babasının kim olduğunu biliyorum. Birlikte olduğum evlenmeye ikna edebileceğimi düşündüğüm erkek evlenmeyi ve çocuğa ismini vermeyi reddetti ne yapabiliirdim. Aslında ondan bir farkım yok, o dini nikâhla düğünsüz törensiz evlenmiş çocuk doğduktan sonra kocası terk etmiş ve onun da çocuğunun babası yok benim çocuğumun da'* ifadeleri ile toplumsal kınamanın durumsal farklılığa dayandığını betimlemiştir. Bir denek çocuğunu güzel giydiremediğini ısrarla söylüyor olmasının arkasında; çocuğunun *'iyi giyimli olsam babasız olduğumu dışarıdan anlayamazlar'* demesi olduğunu anlatmıştı. Bütün kadınlar bir şekilde toplumsal baskıya dayanabildiklerini ama çocuklarının sorularına cevap verememeye dayanmanın zor olduğunu ifade etmişlerdir. Bir kadın kendince bulunduğu bir çözüm ile devletin kendi çocukları gibi olan çocuklarının ayrı bir okulda okutulmasının



sağlanmasını önerirken diğer bir kadın medyanın kendileri ve çocukları üzerindeki toplumsal kınamanın hafifletilebilmesini temin edecek yayınlar yapmasını önermiştir. Çocuklarının mutlaka iyi bir eğitim almasını arzulayan kadınlar çocuklarının üniversiteye gidebilmesi için üniversitelerin kontrat/harç almamasını talep etmişlerdir.

Kırgızistan yasalarına göre:

• Yeni doğan çocuğun hüviyet bilgileri evli olan anne babanın vermiş olduğu dilekçeye göre belirlenir ve çocuğun anne babası olarak yazılır.

• Eğer anne baba nikâhsız ise çocuğun annesi ile ilgili yazı annenin yapmış olduğu müracaata göre belirlenir. Çocuğun babası ile ilgili yazı ise çocuğun anne babasının birlikte ortak yazmış olduğu dilekçe ile veya çocuğun babasının müracaatı ile (Bu Kırgızistan Cumhuriyeti aile yasasının 51. Maddesi 4. Bendi) yürütülür. Yahut babası mahkeme kararı uyarınca yazılır.

• Çocuğun nikâhsız dünyaya gelmesi durumunda anne babanın birlikte ortak yazmış olduğu dilekçesi olmaması veya babasının kim olduğuna ilişkin mahkeme kararı bulunmaması halinde çocuğun babasının soyadının yer aldığı kimlik veya hüviyet bilgileri kısmına annesinin soyadı yazılır. Çocuğun adı ve babasının adı ile uyruğu annesinin talimatına göre kayıt altına düşülür (Kulmatova Süyün, Iyman cana Salt, 29 Oktyabr-4 Noyabr 2010. koom@super.kg)

Baba inkâr etmiş ve mahkeme kararı ile tespit yapılmamış veya yapılamamış ise Yasanın 3. maddesine göre çocuğun babası kısmının baba adı yerinin boş bırakılması söz konusudur. Annenin kendi soyadının yazılabilmesi, durumu kurtaramamaktadır.

6. Sonuç

Sadece annenin soyadı çocuğa meşruiyet sağlayamamaktadır. Oysa baba adı bölümü yerine herhangi bir erkek ismi yazılabiliyor olması bu çocukların toplumsal konumu, psikolojileri açısından son derece yararlı olup onların istismar edilmelerini de önleyebilecektir.

Sovyetler birliği döneminde her bireyin bir işte çalışıyor olması bugün Kırgızistan'da kadınların gündelik hayatta görünürlüğüne temel etkenlerinden biri olduğu düşünülebilir. Sovyetler birliği dağılınca kadın erkek pek çok kimse işsiz kalmış. Ancak çocuklara bakmak ailenin günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kadınlar çözüm yoluna girişmişler. Bu çözüm yolunun en bilinen yolu pazarcılık olarak belirmiş. Erkeklerin pazarcılık yapmasını bir zül erkeğe yakışmayan bir iş kolu olarak algılamaları öteden beri alkol tüketmeye alışık bu erkeklerin çoğunun alkolün peşesine düşmelerine neden olmuş. Dolayısıyla kadınlar ailenin geçimini temin etmede en ağır yüke sahiptirler. Bununla birlikte erkek egemen bir kültürün karakteristikleri gözlemlenir. Örneğin erkek saygı duyulandır. Karar alma, irade erkeğe aittir.

Mevcut yapı itibarıyla nasıl olsa ailenin geçimini çocukların bakımını kendisinin temin edeceğini gören kadın evlenmek çocuk sahibi olmak için ihtiyatlı davranmamaktadır. Bugün itibarıyla nüfusun %61.77 'sini (Kırgızistan Cumhuriyeti Demografik Yıllığı, 2013, 67) otuz yaş altında genç nüfus oluşturmaktadır. Bunların yarısını kadın nüfus teşkil ettiği göz önüne alındığında kadınların hayatı kazanma mücadelelerinin sonuçlarından biri pazarcılık, hizmet sektörü yurt dışında ev içi işlerde kısa aralıklarla da olsa çalışmak olarak tezahür etmektedir. Geleceğe dair hiçbir güvencesi olmayan kadınlar her ne pahasına olursa olsun yaşlandıklarında kendilerine sahip çıkacak bir çocuk sahibi olmayı istemektedirler.

Orta sınıf kadınların anlaşılmalı evlilikleri yerleşik toplumsal düzene başkaldırı olarak değerlendirmek mümkündür. Görüşmeler yaptığımız bu kadınlar güçlü olduklarını gerek davranış gerekse söylem olarak ortaya koymuşlardı. Alt tabakadan evlenip çocuğu ile birlikte erkek (gayri resmi koca) tarafından terk edilen kadınların çevrelerindeki deneyimlere rağmen benzer pozisyonu yaşamaktan sakınmamaları da aslında kadının kendisine olan güveni ve her şeye rağmen çocuk sahibi olmak arzularından kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

ASAGEM (2011). *Tek Ebeveynli Aileler*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

Cumayev, A. (2014). *Svettik Mamleket Rasmij Kattalğan Nikeni Gana Taanyt*. 11 Baş Oona 2014.

<http://www.maalyamat.kg/index.php/kg/janylyktar1/koom/item/639-svettik-mamleket-rasmij-kattalğan-nikeni-gana-taanyjt>

Kudasova, M. (2013). *The Social Construction of Orphanhood in Contemporary Russia: Mass Media Analysis*. Master Thesis, Lehigh University, Bethlehem.

UNICEF (2006). *System, in Support of Children without Parental Care in Kyrgyzstan. Country Analytical Report*, Innocenti Research Centre. UNICEF, Bishkek.

UNICEF (2009). *National Study on Poverty and Disparities*. UNICEF, Bishkek.

UNICEF (2015). *Situation Analysis of Children in Kyrgyz Republic*. Bishkek: UNICEF.

Kırgızistan Cumhuriyeti Ulusal İstatistik Kurumu (2013). *Kırgızistan Cumhuriyeti Demografik Yıllığı (2013)*. Bishkek.

Kulmatova, S. (2010). Iyman cana Salt, 29 Oktyabr-4 Noyabr 2010.